

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ

Гуманитарлық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

ВЕСТНИК ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА

Гуманитарная серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3439

№ 4 (2022)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Гуманитарная серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

KZ46VP400029271

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области истории,
правоведения и общественных наук

Подписной индекс – 76131

<https://doi.org/10.48081/XPOR3428>

Бас редакторы – главный редактор

Бегимтаев А. И.

к.полит.н.

Заместитель главного редактора

Шамшудинова Г. Т., *доктор PhD,*

ассоц. профессор

Ответственный секретарь

Турлыбекова А. М., *к.и.н., ассоц. профессор*

Редакция алкасы – Редакционная коллегия

Акишев А. А.,	<i>д.полит.н., профессор;</i>
Алтыбасарова М. А.,	<i>к.полит.н., доцент;</i>
Ветренко И. А.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия);</i>
Шашкова Я. Ю.,	<i>д.полит.н., профессор, (Россия)</i>
Дронзина Т. А.,	<i>д.полит.н., профессор (София, Болгария)</i>
Абдикакимов М. Т.,	<i>доктор PhD</i>
Ермаханова С. А.,	<i>к.социол.н;</i>
Сағиқызы А.,	<i>д.филос.н., профессор;</i>
Кожамжарова М. Ж.,	<i>к.филос.н;</i>
Ахметова Г. Г.,	<i>к.филос.н., профессор;</i>
Уызбасва А. А.,	<i>доктор PhD;</i>
Аубакирова С. С.,	<i>доктор PhD</i>
Альмуханов С. Х.,	<i>к.филос.н., профессор;</i>
Кадыралиева А. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Манасова М. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Ахмеджанова Г. Б.,	<i>д.ю.н., профессор;</i>
Олжабаев Б. Х.,	<i>к.ю.н., ассоц. профессор;</i>
Ишеков К. А.,	<i>д.ю.н., профессор (Россия);</i>
Таштемханова Р. М.,	<i>д.и.н., профессор;</i>
Азербайев А. Д.,	<i>доктор PhD;</i>
Шокубаева З. Ж.	<i>(тех. редактор).</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

«САЯСАТТАНУ» СЕКЦИЯСЫ

FTMAP 11.11.15

<https://doi.org/10.48081/YJXD8414>**Г. М. Каппасова**

Торайғыров университеті,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТІЛ ЖАҒДАЙЫНА БАЙЛАНЫСТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АРЕНАДАҒЫ ИМИДЖІ**

Бұл мақалада тілдік ортаға байланысты Қазақстан Республикасының халықаралық аренадағы имиджі туралы мәселе қарастырылады. Автор шетелдегі елді қабылдауға тіл саясатының ықпалын талдайды, қазіргі жаһандану үдерістерінде ұлттық тілдік бірегейлікті сақтау контекстінде Қазақстан алдында тұрған проблемалар мен сынтесеуіріндерді баяндайды. Елдегі қазіргі тілдік жағдай үштілділікке деген ұмтылыспен сипатталады, бұл елдің саясат, экономика, жалпы әлеуметтік жүйе саласындағы дамуына оң әсер етеді. Әр түрлі елдердегі тіл саясаты мен практикасындағы айырмашылықтар және олардың әлемдегі қазақстандық имидждің тартымдылығы мен сенім деңгейіне әсері қарастырылады. Онымен қатар, Қазақстанның жағымды имиджін қалыптастыру оның әлемдік қоғамдастыққа сәтті интеграциялануы үшін қажетті шарт болып табылатыны туралы мақалада айтылды.

Автор ресми және қоғамдық салаларда қазақ, орыс және ағылшын тілдерін қолдану елдің мемлекеттен тыс қабылдауына қалай әсер ететінін талдайды. Сондай-ақ, тіл саласының басқа елдермен дипломатиялық қатынастар мен экономикалық байланыстарды дамытуға қосқан үлесі қарастырылуда.

Мақалада сондай-ақ тілдік ресурстарды тиімді басқару арқылы Қазақстанның имиджін жақсарту жөніндегі ықтимал стратегиялар талқыланады, тіл саясатын нығайту арқылы әлемдік аренада Қазақстанның имиджін жақсарту бойынша ұсынымдар ұсынылады.

Кілтті сөздер: мемлекет, саясат, саяси имидж, тіл саясаты, ұлттық идея.

Кіріспе

Ұлттық идеяны іздестіру қазақстандық социумның дамуы мен ұлттық қайта өрлеуіне байланысты мәселелердің барлық кешенін өзектендіреді. Осыған байланысты елдің мемлекеттік бірегейлік үдерістеріндегі ұлттық идеяның тиімді ретрансляторы ретіндегі имиджі ерекше қызығушылық тудырады.

Қазіргі уақытта оң және тиімді имидж қалыптастыру – Қазақстанның ұлттық бірлік, әлеуметтік әділеттілік, халықтың экономикалық әл-ауқаты, көп қырлы және бай мәдениеті бар мемлекет негізінде қалыптасқан тәуелсіз, саяси тұрақты мемлекет ретінде стратегиялық ұстанымының аса маңызды бағыттарының бірі.

Қазақстан Республикасының жағымды имиджін қалыптастыру оның әлемдік қоғамдастыққа сәтті интеграциялануы үшін қажетті шарт болып табылады.

Әлемдік нарықта жетекші орындарға ие болуға, қолайлы қоғамдық пікір қалыптастыруға деген ұмтылыс елдің оң имиджін қалыптастыру проблемаларын бірінші орынға қояды және мемлекеттің басымдықтары жүйесіндегі жетекші орындардың біріне объективті түрде ие. Осыған байланысты елдің имиджі оның экономикалық, саяси және әлеуметтік-мәдени болашағын алдын-ала анықтайтын негізгі ресурстардың бірі мәртебесіне ие болады.

Имидж белгілі бір ақпараттық-коммуникативтік қызметтің нәтижесі болғандықтан, бұл мәселені шешудің сәттілігі әртүрлі құрылымдардың өзара әрекеттесуін және оны қалыптастыру технологияларын игеруді қамтиды. Қазіргі уақытта «ел имиджі» атты күрделі және көп қырлы ұғымын зерттеуге деген қызығушылық ерекше мәнге ие. Бұл елдер мен халықтар арасындағы қарым-қатынастардың сипаты мен мәнін анықтайтын тарихи-этникалық, саяси-экономикалық, әлеуметтік-психологиялық және діни-мәдени факторлардың тұтас кешеніне байланысты. Геосаяси жағдайда әскери қақтығыстар, діни қақтығыстар, этносаралық шиеленістер және т. б. елдің өзара қарым-қатынасы мен өзара іс-қимылының әлемдік саяси-құқықтық жүйесіндегі оның мәртебесіне айтарлықтай әсер ететін елдің оң имиджін қалыптастыру проблемасы артып келеді.

Қазіргі дәуірде ақпараттық арналар мен техникалық құралдардың кеңеюінің арқасында елдің имиджін жасанды түрде қалыптастыруға мүмкіндік туындайды. Әлеуметтік-экономикалық тапсырыс болған жағдайда БАҚ саяси, әлеуметтік, мәдени, діни және басқа да тәжірибелер контекстінде бейнеленген бірқатар ақпаратты жасай алады. Осыдан ел имиджін қалыптастырудың тілдік тетіктерін зерттеу міндеті қалыптасады.

Тіл идеологиялық сананы қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бұл тұрғыдан алғанда, Қазақстанның құрылуы мен орнықты дамуы

кезеңінде Қазақстанның негізгі құрамдас бөлігі және ұлттық идеяның тиімді ретрансляторы ретіндегі имиджін қалыптастырудың тілдік тетіктерінің рөлін асыра бағалау қиын. Елдің имиджі оның ішкі дамуы үшін де, сыртқы дамуы үшін де үлкен маңызға ие.

Ұлттық идея елдің орнықты дамуының негізі ретінде мемлекеттік бірегейлікті айқындау кезінде Қазақстан халқының символдық рөлін бекіту мен дамытуда ғана емес, сондай-ақ барлық этностық және жасқа байланысты топтарының, сондай-ақ елдің әлеуметтік топтарының тілдік мінез-құлқын түбегейлі өзгертуде де тұрады. Қазақстандықтардың көз алдында Қазақстанның имиджі ұлттық мүдделермен емес, олардың ұлттық идеяға және азаматтардың қажеттіліктеріне сәйкестігімен айқындалады.

Осыған байланысты мемлекеттік сәйкестікті қалыптастыру процесінде тілдің рөлі қандай, мемлекетке деген көзқарас қаншалықты өзгергенін және азаматтардың нақты тілдік мінез-құлқы қандай болатынын білу маңызды. Соңғы уақытта болған тілдік және ақпараттық-имидждік саясаттағы елеулі өзгерістер Қазақстанның имиджін ғылыми тұрғыдан пайымдауды және оны қалыптастырудың теориялық тұжырымдамасын әзірлеуді талап етеді. Қазақстанның имиджін қалыптастырудың тілдік процестерінің табиғаты мен тетіктерін кеңінен нақты материал жасауға негізделген неғұрлым терең, объективті зерделеу қажеттігі айқын көрінеді.

Елдің жағымды имиджін қалыптастыру және көрсету, халықаралық коммуникациялық жүйеде ол туралы атаулы және объективті ақпарат ағынын жолға қою мәселелерін шешу кезінде отандық бұқаралық ақпарат құралдарының коммуникативтік ресурсын пайдаланудың тиімді тілдік мүмкіндіктерін одан әрі зерттеу қажет.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу әдістері ретінде жұмыста саяси, әлеуметтік және экономикалық факторлармен бірге мемлекеттің имиджін және тілдік жағдайды қарастыруға мүмкіндік беретін жүйелі тәсіл қолданылды. Онымен қатар, тиісті теориялық және практикалық материалды ұғынуға және қорытуға мүмкіндік беретін индуктивті, дедуктивті әдіс, тілдік ахуалдың тарихи дамуын анықтауға бағытталған салыстырмалы талдау әдісі, қазіргі әлеуметтік-саяси жағдайды сипаттау үшін пайдаланылатын сипаттамалық әдіс, статистикалық әдіс және контент-талдау әдісі қолданылды.

Нәтижелер және талқылау

Имидж тұжырымдамасының пайда болуы туралы кем дегенде екі пікір бар. Бір жағынан, ол барлық нысандарда қолданылатын және өздігінен қалыптасатын ұғым, ал екінші жағынан – имидж жасанды қалыптастыру нәтижесінде ғана пайда болады. Имидждің анықтамаларының көпшілігі

«имидж (лат. imago, image) – бұқаралық ақпарат құралдары, әдебиет немесе жеке адамның өзі жасаған белгілі тұлғаның немесе заттың бейнесі» деп тұжырымдайды [1].

Басқа дереккөздерде ол біреудің немесе бір нәрсенің мақсатты түрде қалыптасқан бейнесі ретінде түсіндіріледі.

Ғылыми әдебиеттерге сүйене отырып имджді бірнеше топқа жіктеуге болады:

- объектің сыртқы көрінісі ретіндегі имидж;
- манипуляция ретіндегі имидж;
- объект туралы аудиторияның пікірі ретіндегі имидж;
- стереотип ретіндегі имидж;
- қосымша құндылық ретіндегі имидж;
- БАҚ қалыптастыратын имидж.

Жоғарыда келтірілген анықтамалар «имидж» ұғымын әртүрлі тұрғыдан сипаттайды. Мамандар имидж ұғымының қырларын кәсіби және ғылыми қызығушылықтарының шеңбері аясына байланысты ажыратады.

Азаматтардың біртектілігі саласындағы саясат 2014 жылы өзекті болды. Бұл саясаттың жандануына сыртқы факторлар (Украинадағы оқиғалар) және ішкі (ел экономикасындағы қолайсыз жағдай және т. б.) әсер етті. Алайда, сарапшы Александр Данилов ешқандай белсенділік жоқ деп санайды, бірақ бұл туралы қоғамдық пікірталасты енгізуге жеке әрекеттер көрсетілуде. Сарапшы украиндық қақтығыс қазақ және орыс ортасында ұлттық және тілдік тақырыпты талқылау дәрежесін көтергенін мойындайды, ал мұндай талқылау объективті түрде конструктивті емес және көбіне еліктейді. Елдегі қаржы дағдарысының жаңа жағдайында бұл пікірталас, егер екінші болмаса, ең алыс жоспарға өтті. Алайда, сарапшы болашақта бұл пікірталас ашық қақтығысқа айналуы мүмкін деп санайды.

2015 жылдың желтоқсанында сол кездегі, ҚР Президенті Қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту және дамыту тұжырымдамасына қол қойды [2]. Тұжырымдаманы қабылдау «Қазақстан–2050 Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» және Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың «100 нақты қадам: баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет» ұлт жоспарының болашағы біртұтас ұлтты қалыптастыру жөніндегі «Бірегейлік пен бірлік» атты төртінші бағытының міндеттерімен негізделген. Тұжырымдаманың мақсаты – азаматтық қағидатына және «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясының құндылықтарына негізделген қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту және дамыту [3]. Тұжырымдамада бірлік пен келісімнің қағидаттары «Әралуандықтағы бірлік», «Бір ел – бір тағдыр» ұрандарында көрсетілген.

Тұжырымдамада зерттеу аясында бізді қызықтыратын негізгі бағыттар – Қазақстанның барлық азаматтары үшін қандай да бір айырмашылықтар мен шектеулерсіз әлеуметтік ұтқырлықты қалыптастыру және қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің ұштұғырлығын дамыту көрсетілген.

Бірегейлік пен бірлікті нығайту әрекеттері жүргізілетін салалар – білім, ғылым және мемлекеттік қызмет. Бұл тармақтар қолданыстағы саясатқа өзгерістер енгізу үшін қалыптастырылған ұсыныстарға жауап беретіндіктен таңдап алынды.

Қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту және дамыту жөніндегі жұмыс Қазақстан халқы Ассамблеясының (бұдан әрі – ҚХА) айналасында құрылатын болады. Аталған шара Қазақстанның саяси жүйесінің жүйе құраушы бірлігі ретінде осы институтты нығайта отырып, ҚХА-ның рөлін елеулі түрде арттырады.

Тұжырымдаманы іске асыру тетіктері «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін бекіту; «Үлкен Ел – Үлкен Отбасы», «Менің елім», «Нұрлы болашақ» жалпыұлттық жобаларын жүзеге асыру; болашағы біртұтас ұлтты ілгерілету жөніндегі ақпараттық жобаны іске асыру; жалпыға ортақ еңбек қоғамы идеяларын ілгерілету және т. б. арқылы көзделген. Күтілетін нәтижелерде олар азаматтардың біртектілігі мен бірлігін болашақтың біртұтас ұлтына біріктіруді көздейді.

Сарапшылар жаңа тұжырымдамаға әртүрлі баға береді, кейбіреулер мұндай тұжырымдама қажет деп санайды, бірақ бірегейлікті құру «жоғарыдан» жүктелмеген жағдайда ғана жүзеге асады. Бұл жағдайда мемлекеттің рөлі – бұл процесті жеделдетуге ынталандыру және оны дұрыс бағытқа бағыттау ғана болуы тиіс

Ұлттық құрылыс және демократияландыру процестері бір-бірімен күрделі түрде өзара әрекеттеседі. Бұл ұлттық құрылыстың міндеттері басқарылатын демократия деп аталатынды талап ететіндігінде. Сондықтан ұлттық құрылыстың басты ресурстары күшті билік, қазақтың ұлттық патриотизмін көтеру және ұлтаралық қақтығыстар қаупінен қауіптену болып саналады.

Е. Шибаршин Тұжырымдамада «азаматтарды мемлекеттік шешімдер қабылдау процесіне тарту бойынша шаралар жоқ. Бұл азаматтықты дамытудың маңызды факторларының бірі болғанымен, онда «қазақстандық бірегейлікті» құру ұсынылады. Қоғамдық бақылау және осы құжатта ұсынылған мемлекеттік органдар қызметінің ашықтығын дамыту биліктің халықпен адал, ашық диалогын ешқашан алмастырмайды. Бұл Қазақстанда әлі күнге дейін жоқ, бұл қоғамды бұзады» деп белгілейді [4].

Жоғарыда қарастырылған тұжырымдамада транспарентті және қоғамға есеп беретін сапалы мемлекеттік аппаратты қалыптастыруға ерекше рөл берілген. Меритократия қағидатын енгізу жөніндегі шаралар бүгінде мемлекеттік қызметке тән қолбасшылықты, кландылықты және т. б. төмендетуге мүмкіндік беруі мүмкін. Ұлт жоспарында көзделген шаралар мемлекеттік аппараттың кәсібилігін, мемлекеттік органдар жұмысының транспаренттілігін және қоғамға есеп беруін арттыруға бағытталған.

Орыс және орыс тілді халықтың тұру пайызы жоғары өңірлер жергілікті халықты қазақ тілін үйренуге ынталандыратын бағдарламалармен барынша қамтылуы тиіс. Қазақ тілін білу осы облыстар халқының Қазақстанның қалған бөлігімен тығыз интеграциялануына мүмкіндік береді.

Қазақ тілін нашар білу мен таралуының себептері келесі объективті факторлар болды:

- кәсіби кадрлар – қазақ тілі оқытушыларын даярлаудың жеткіліксіз деңгейі;

- балабақшалар мен мектептерде оқытудың әлсіз және тиімсіз білім беру құралдары;

- мемлекеттік тілді меңгеру перспективаларын нашар түсіндіру (Қазақстанның кез келген өңірінде жұмысқа орналасу, мемлекеттік қызметтегі мансаптық өсу және т. б.);

- мемлекеттік тілді оқыту орталықтары туралы ақпаратты тиімсіз тарату, мемлекеттік тілді білу деңгейін арттыру жөніндегі іс-шараларға формальды қатынас жасау (көбінесе іс-шаралар кеңінен жария етілмейді, жүйелі негізде өткізілмейді және т. б.);

- сыбайлас жемқорлық деңгейі мемлекеттік тілді дамыту жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар нәтижелерінің тиімділігіне де әсер етеді.

2010 жылы ҚСЗИ жүргізген зерттеуге сәйкес, қазақ тілін үйренбеу себебі туралы сұраққа жауап ретінде респонденттердің басым бөлігі жасына байланысты болды [5].

Алайда, білімге қатысты топқа келесі жауаптарды қосуға болады. Бұл топта бірінші орынды тегін курстардың болмауы және оқыту сапасының төмендігі алады.

Бұл міндетті шешу үшін бірінші кезекте қазақ тілінің кәсіби оқытушыларын даярлауды күшейтіп, қазақ тілін меңгеру деңгейі бойынша нақты әрі түсінікті нысаналы индикаторларды енгізу қажет.

Негізгі назарды мектеп және мектепке дейінгі білім беруге аудару қажет: қазақ тілін бала кезінде сапалы оқыту оны одан әрі оңай меңгеруге мүмкіндік береді.

Мұны жүзеге асырудың практикалық шаралары болуы мүмкін:

- қазақ тілін шет тілі ретінде оқыту курстарын әзірлеу;
- интерактивті Қазақ онлайн курстарын, балалар мен ата-аналарға арналған қосымшаларды дамыту (мысалы, балаларға арналған украин тілін үйренуге арналған қосымша бар, онда ойын түрінде сөздер мен сөйлемдерді үйрену ұсынылады);

- әлеуметтік желілерде өткізілетін тегін қазақ тілі курстары туралы белсенді жарнама («orystar_show» атты танымал аккаунты мысалға келтіруге болады, онда қазақ тілін қолжетімді әрі әзіл-сықақ түрінде үйретеді, 40 мыңға жуық оқырмандары бар);

- қазақ тілін үйренуге арналған мультфильмдер жасау. т.с.с.

Мемлекеттік тілде білім беру сапасын арттыруға, тілді оқып-үйренуге арналған арнайы қосымшаларды дамытуға баса назар аударып, мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балаларды мемлекеттік тілге оқытуға ерекше назар аудару керек.

Сондай-ақ, аталған тізімді одан әрі кеңейте отырып, мемлекеттік қызметшілерді және азаматтарға қызмет көрсететін бюджеттік ұйымдардың қызметкерлерін қазақ тілін ең төменгі біліммен қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар бағдарламасында көрсету қажет. Қазақстандағы құқық қолдану практикасын ескере отырып, мемлекеттік тілді ең төменгі білімсіз жасай алмайтын мамандықтар тізімін енгізу бөлігінде қолданыстағы «ҚР Тіл туралы» [6] Заңға түзетулер енгізу мүмкіндігін талқылау қажет. «Қазақ тілін ең минималды білу» деңгейінің анықтамасын «шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық стандартынан: оқу, оқыту, баға» алуға болады [7].

Осы шараны қолдану жөніндегі практикалық құжат Эстония Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 26 маусымдағы № 105 «Қызметшілердің, қызметкерлердің және кәсіпкерлердің эстон тілін меңгеру деңгейіне қойылатын талаптар және пайдалану қағидалары» Қаулысы болуы мүмкін [8].

Нысаналы түтіктер қазақ тілін меңгеру деңгейінен басқа, қолдану көрсеткіштерін қамтуы тиіс. Бұл шараны қазақ тілін оқыту курстарына қатысушылар мен оқушылар арасында сауалнама жүргізу арқылы жүзеге асыруға болады. Бұл қазақ тілі қандай салаларда қолданылатыны, ал қандай салаларда қолданылмайтыны туралы ақпарат береді. Сондай-ақ, бұл Қазақстанның әртүрлі аймақтарындағы қазақ тілінің нақты жағдайы және оны қазақтар мен өзге ұлттарда күнделікті өмірде қолдану туралы үлкен деректер береді. Осыған байланысты бағдарламаға қазақ тілін оқытудан өткен оқушылар мен адамдарға оны қолдану тұрғысынан тұрақты сауалнама жүргізуді енгізу қажет. Осының арқасында біз тілді білетін адамдар санының арақатынасы және оны қолдану дәрежесі туралы мәліметтер аламыз.

Ұсыныстардың артықшылықтары:

- қосымша қаржыландыруды талап етпейді. Қаржыландыруды талап ететін ұсыныстар қолданыстағы бюджет заңнамасына сәйкес бағдарлама шеңберінде қайта бөлінуі мүмкін;
- нақты өзгерістер Қазақстанның этностық топтарының ана тілдерін үйрену құқықтарына әсер етпейді;
- қостілділік сақталады, сондай-ақ үштілділік (қазақ, орыс және ағылшын) дамитын болады.

Қазақстандағы титулдық ұлттың мемлекеттік қызметшілерінің басым болуы, ал түрлі корпустарда абсолюттік үстем болуы практикасы – қалыптасқан дәстүр.

Сонымен қатар, мұндай жағдай қазақ емес халқының бір бөлігі мемлекет басқаруынан өзін-өзі шеттетудің белгісі ретінде болуы немесе қабылдануы мүмкін. Бұл іс жүзінде елдің барлық өңірлеріне қатысты, алайда бұл ретте қазақ емес халықтар жеке секторда және басқа да кішігірім салаларда белсенді түрде өкілдік етеді.

Сондай-ақ мемлекеттік тілді білмеу өзге ұлт өкілдері үшін мемлекеттік қызметке кіруге кедергі болуы мүмкін. Алайда, қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілер мен тіл белгісі бойынша кемсітушілікке жол бермеу шаралары тиімді жұмыс істейді.

Мемлекет басшысы қазақ тілін білу біртұтас ұлтты қалыптастыру жолындағы маңызды қадам екенін атап өтіп, тіл үйренуге ұмтылған барлық отандастарды қолдауға тағы да шақырды. «Мемлекеттік тілді білетін әрбір азамат өзінің білімін қазақ тілін үйренгісі келетін достарымен, әріптестерімен, таныстарымен бөліссін. Бұл игі бастама, әрине, біздің өзара құрметімізді көрсетіп, бірлікті нығайтады», - деді президент. Қасым-Жомарт Тоқаев қазақ тілінің латын графикасына көшуі Тәуелсіздік жемістерінің біріне айналғанын айтты [9].

Жалпы, қазақ тілінде сөйлеу мақтаныш болуы үшін қоғамда оған деген қажеттілікті арттырған жөн екені белгілі.

Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы бекітілді. Бағдарламада Мемлекет басшысы Қ. К. Тоқаевтың 2019 жылғы 2 қыркүйектегі «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауында белгіленген міндеттерді жүзеге асыру көзделеді. Мемлекет басшысы нақты шаралар негізінде еліміздегі этникалық топтардың тілі мен мәдениетін дамытуға жағдай жасау және қазақ тілінің ұлтаралық қатынас тілі ретіндегі рөлін күшейту қажеттігін атап өтті.

Бағдарламаны әзірлеу кезінде алдыңғы Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011–2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру нәтижелері мұқият талданды, мемлекеттік тіл саясатын құқықтық реттеу саласындағы 20-дан астам шет елдердің тәжірибесі зерделенді.

Осы бағдарламаны іске асыру қорытындылары Қазақстан Республикасындағы тіл құрылысының одан әрі дамуын қамтамасыз етті:

- мемлекеттік тілді оқытудың инфрақұрылымы айтарлықтай кеңейді: қазақ тілінде оқытып, тәрбие беретін ұйымдар – 5644, мектептер – 3798, мемлекеттік тілді оқыту орталықтары – 90;

- іс қағаздарын жүргізуді мемлекеттік тілге көшіру белсенді жүзеге асырылуда (мемлекеттік органдарда қазақ тіліндегі шығыс құжаттарының үлес салмағы шамамен 93 %-ті құрайды);

- 246 баспа жобасы іске асырылды, олардың ішінде 72 оқу-әдістемелік құрал, 49 балаларға арналған кітап, 46 салалық сөздік және 70 танымдық, ғылыми, публицистикалық кітап жарық көрді. «Қазақ сөздігі» атты қазақ тілінің бір томдық үлкен түсіндірме сөздігі және инновациялық негізде әзірленген «Даналық әліппесі» атты оқыту кешені жарық көрді;

- IELTS (Ұлыбритания) және TOEFL (Америка Құрама Штаттары) үлгісі бойынша тілді бағалаудың көпдеңгейлі «Қазтест» жүйесі әзірленді [10].

Қорытынды

Сайып келгенде, Қазақстанда қазақ тілінің мәртебесін, оның құзыретін іс жүзінде нығайту мәселесі, өкінішке орай, әлі күнге өзектілігін жоғалтқан жоқ. Бұл шындығында бәрімізге артылған жауапкершілік жүгі, барша қазақстандықтардың ортақ ісі. Отбасындағы тәрбиеден бастап, ел басындағы азаматтарға дейін өз ісінде осыны естен шығармауы тиіс.

Жоғарыда баяндалған бірқатар себепке байланысты мемлекеттік тілдің әлеуеті уақыт өткен сайын арта беретінін анық болжауға болады. Бірақ, бұл үрдісті жеделдетуге қолымызда бар ресурстарды, мүмкіндікті пайдалана отырып, баршамыз атсалысуымыз қажет.

Кез келген қоғамның дамуындағы күрделі құбылыстардың бірі – тіл мәселесі болып табылады. Қай уақытта болмасын тіл құрылысының қоғамдық және мемлекеттік маңызы жоғары болған. Соған сәйкес, тіл – халықтың тұтастығының негізі. Тілдің адам өмірінің философиясы мен ойлау жүйесін қалыптастыратындығы белгілі.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Ким, Л. М., Акболат, Д. Е.** Саяси имиджелогия. – А. : Қазақ университеті – 2013 – 189 с.

2 **Назарбаев, Н.** Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : <http://www.zakon.kz/4766316-nazarbaev-utverdil-konceptsiu.html>

3 Об утверждении Концепции укрепления и развития казахстанской идентичности и единства. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : <http://assembly.kz/ru/konceptsiya-ukrepleniya-i-razvitiya-kazahstanskoyidentichnosti-i-edinstva>

4 **Шибаршин, Е.** Диагноз не поставлен. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : <http://www.ng.kz/modules/news/article.php?storyid=20647>

5 Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан «Межнациональные и межконфессиональные отношения в Республике Казахстан» / Результаты соц. исследования. – Алматы, 2010. – 90 с.

6 Қазақстан Республикасындағы тіл туралы заңы. Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдедегі № 151 Заңы. [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000151_

7 Council of Europe Language Policy Portal. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf

8 Эстония Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 26 маусымдағы Қаулысы. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : <http://www.ekk.edu.ee/101198>

9 **Борисова, А.** Токаев обратился к казахстанцам по поводу госязыка. – 05 февраля 2021. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : <https://www.nur.kz/politics/power/1897570-tokaev-prinyal-ucastie-v-pervom-zasedanii-goskomissii-po-podgotovke-k-30-letiyu-nezavisimosti/>

10 Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын іске асырудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы № 1045 қаулысы. – [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі : <https://primeminister.kz/assets/media/azastan-respublikasynday-til-sayasatyn-iske-asyrudy-2020-2025-zhyldara-arnalan-memlektettik-badarlamasy.pdf>

REFERENCES

- 1 **Kim, L. M., Akbolat, D. E.** Sayasi imidzhelogiya. [Political imageology]. – A. : Kazak universiteti, 2013 – 189 s.
- 2 **Nazarbaev, N.** utverdil Konceptiyu ukrepleniya i razvitiya kazahstanskoi identichnosti i edinstva. [Nazarbayev N. approved the Concept of strengthening and development of Kazakhstan identity and unity] – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : <http://www.zakon.kz/4766316-nazarbaev-utverdil-konceptiju.html>
- 3 Ob utverzhdenii Konceptii ukrepleniya i razvitiya kazahstanskoi identichnosti i edinstva. [On approval of the Concept of strengthening and development of Kazakhstan's identity and unity] – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : <http://assembly.kz/ru/konceptiya-ukrepleniya-i-razvitiya-kazahstanskoyidentichnosti-i-edinstva>
- 4 **Shibarshin, E.** Diagnostika ne postavlen. [No diagnosis made] – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : <http://www.ng.kz/modules/news/article.php?storyid=20647>
- 5 Kazahstanskii institut strategicheskikh issledovaniy pri Prezidente Respubliki Kazahstan «Mezhnatsional'nye i mezhekhnatsional'nye otnosheniya v Respublike Kazahstan» [Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan «Interethnic and interfaith relations in the Republic of Kazakhstan»]/ Rezul'taty soc. issledovaniya. – Almaty. – 2010. – 90 s.
- 6 Kazakstan Respublikasyndagy til turaly zany. Kazakstan Respublikasynyn 1997 zhylgy 11 shildedegi № 151 Zany' [On languages in the Republic of Kazakhstan Unofficial translation Law of the Republic of Kazakhstan dated 11 July 1997 №. 151]. [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000151_
- 7 Council of Europe Language Policy Portal. – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf
- 8 Estoniya Respublikasy Ykimetinin 2008 zhylgy 26 mausymdagy Kaulysy. [Order of the Government of the Republic of Estonia of June 23, 2008] – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : <http://www.ekk.edu.ee/101198>
- 9 **Borisova, A.** Tokayev obratilsya k kazahstancam po povodu gosyazyka. – 05 fevralya 2021. [Tokayev addressed the people of Kazakhstan about the state language. – February 05, 2021] – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimi : <https://www.nur.kz/politics/power/1897570-tokayev-prinyal-ucastie-v-pervom-zasedanii-goskomissii-po-podgotovke-k-30-letiyu-nezavisimosti/>
- 10 Kazakstan Respublikasyndagy til sayasatyn iske asyru dyn 2020–2025 zhyldarga arналган мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Kazakstan Respublikasy Ykimetinin 2019 zhylgy 31 zheltoksandagy № 1045 kaulysy. [Decree

of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 31, 2019 No. 1045 on approval of the State Program for the Implementation of Language Policy in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025] – [Elektrondyk resurs]. – Kiru rezhimy : <https://primeminister.kz/assets/media/azastan-respublikasynday-til-sayasatyn-iske-asyrudy-2020-2025-zhyldara-arnalan-memlekettik-badarlamasy.pdf>

Материал баспаға 24.12.22 түсті.

Г. М. Каппасова

Торайгыров университет,

Республика Казахстан, Павлодар

Материал поступил в редакцию 24.12.22.

ИМИДЖ КАЗАХСТАНА НА МЕЖДУНАРОДНОЙ АРЕНЕ В СФЕРЕ ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ

В данной статье рассматривается вопрос об имидже Республики Казахстан на международной арене, связанный с языковой средой. Автор анализирует влияние языковой политики на восприятие страны за рубежом, освещаются проблемы и вызовы, с которыми сталкивается Казахстан в контексте сохранения национальной языковой идентичности при современных глобализационных процессах. Современная языковая ситуация в стране, характеризуется стремлением к трехязычию, что оказывает положительное воздействие на развитие страны в сфере политики, экономики, социальной системы в целом. Рассматриваются различия в языковой политике и практиках в разных странах и их влияние на уровень привлекательности и доверия казахстанского образа в мире.

Автор анализирует, как использование казахского, русского и английского языков в официальной и общественной сферах отражается на восприятии страны за пределами государства. Также рассматривается вклад языковой сферы в развитие дипломатических отношений и экономических связей с другими странами.

В статье также обсуждаются возможные стратегии по улучшению имиджа Казахстана через эффективное управление языковыми ресурсами, предлагаются рекомендации по улучшению

имиджа Казахстана на мировой арене через укрепление языковой политики

Ключевые слова: государство, политика, политический имидж, языковая политика, национальная идея.

G. Kappassova

Toraighyrov University,

Republic of Kazakhstan, Pavlodar

Material received on 24.12.22.

THE IMAGE OF KAZAKHSTAN IN THE INTERNATIONAL ARENA IN THE FIELD OF LANGUAGE POLICY

This article examines the issue of the image of the Republic of Kazakhstan in the international arena, related to the language environment. The author analyzes the influence of language policy on the perception of the country abroad, highlights the problems and challenges faced by Kazakhstan in the context of preserving national linguistic identity in modern globalization processes. The current linguistic situation in the country is characterized by a desire for trilingualism, which has a positive impact on the development of the country in the field of politics, economics, and the social system as a whole. The differences in language policies and practices in different countries and their impact on the level of attractiveness and trust of the Kazakh image in the world are considered.

The authors analyze how the use of Kazakh, Russian and English languages in the official and public spheres affects the perception of the country outside the state. The contribution of the language sphere to the development of diplomatic relations and economic cooperation is also considered.

Keywords: state, politics, political image, language policy, national idea.

Теруге 24.12.2022 ж. жіберілді. Басуға 29.12.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

468 Kb RAM

Шартты баспа табағы 4,1.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4331

Сдано в набор 24.12.2022 г. Подписано в печать 29.12.2022 г.

Электронное издание

468 Kb RAM

Услпеч.л 4,1. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: Исакова З. С.

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4331

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

vestnik-humanitar.tou.edu.kz